

Κωνσταντίνος Καβάφης

«Στα 200 π.Χ.»

Το ποίημα αυτό, που ανήκει στα **ιστορικά** ποιήματα του Καβάφης, αποτελεί έναν έπαινο για τα σπουδαία κατορθώματα του Μ. Αλεξάνδρου και πραγματεύεται την απουσία των Λακεδαιμονίων, λόγω υπεροψίας, από την εκστρατεία· εκστρατεία η οποία οδήγησε στην πολιτισμική έκρηξη των ελληνιστικών χρόνων και από την οποία οι Λακεδαιμόνιοι απείχαν.

Ας δούμε το ποίημα με μια γρήγορη ματιά...

Η επιγραφή που έστειλε ο Μ. Αλέξανδρος στην Αθήνα μετά τη μάχη στο Γρανικό: καταδίκη των Λακεδαιμονίων για τη μη συμμετοχή στην πανελλήνια προσπάθεια

«Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες πλην Λακεδαιμονίων –»

Μπορούμε κάλλιστα να φανταστούμε πως θ' αδιαφόρησαν παντάπασι στην Σπάρτη για την επιγραφήν αυτή. «Πλην Λακεδαιμονίων», μα φυσικά. Δεν ήσαν οι Σπαρτιάται για να τους οδηγούν και για να τους προστάζουν σαν πολυτίμους υπηρέτας. Άλλωστε μια πανελλήνια εκστρατεία χωρίς Σπαρτιάτη βασιλέα γι' αρχηγό δεν θα τους φάνονταν πολλής περιωπής. Α βεβαιότατα «πλην Λακεδαιμονίων».

Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται.

Έτσι, πλην Λακεδαιμονίων στον Γρανικό· και στην Ισοό μετά· και στην τελειωτική

α' πληθοντικό: συμμετοχος ο αναγνώστης

Η ερμηνεία που έδωσαν οι Λακεδαιμόνιοι στην επιγραφή του Αλέξανδρου.

- αδιαφόρησαν (καμία εκστρατεία σημαντική, αν δεν ηγούνταν οι ίδιοι)
- **Αιτία αποχής:** η αλαζονεία τους (ατιμωτικό να υπακούν σε διαταχές άλλων)
- Ο ποιητής ειρωνεύεται τα αισθήματα υπεροχής και ανωτερότητας

Κατανόηση και ταυτόχρονα ειρωνεία για τη στάση τους

Παρουσιάζονται τα επιτεύγματα των Ελλήνων για να γίνει πιο έντονη (μέσω της αντίθεσης) η απομόνωση και, εν τέλει, ο εξευτελισμός των Σπαρτιατών

Επιμέλεια: Νατάσα Αγγελίδου

την μάχη, όπου εσαρώθη ο φοβερός στρατός που στ' Αρβηλα συγκέντρωσαν οι Πέρσαι: που απ' τ' Αρβηλα ξεκίνησε για νίκη, κ' εσαρώθη.

επανάληψη για έμφαση

Κι απ' την θαυμάσια πανελληνίαν εκστρατεία, την νικηφόρα, την περιλαμπρη, την περιλάλητη, την δοξασμένη ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά, την απαράμιλλη: βγήκαμ' εμείς: ελληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.

περιγραφή της μάχης με επίθετα σε ασύνδετο σχήμα για να αποτυπωθεί το μέγεθος και η σημαντικότητά της

εμείς: οι άνθρωποι της ελληνοιστικής εποχής. Η άνθιση της ελληνοιστικής εποχής (της κυριαρχίας του Αλέξανδρου) σε αντίθεση με την παρακμή της κλασικής εποχής (όπου σημαντικό ρόλο: η Αθήνα και η Σπάρτη)

Εμείς: οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς, οι Σελευκείς, κ' οι πολυάριθμοι επίλοιποι Έλληνες Αιγύπτου και Συρίας, κ' οι εν Μηδία, κ' οι εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι. Με τες εκτεταμένες επικράτειες, με την ποικίλη δράσι των στοχαστικών προσαρμογών. Και την Κοινήν Ελληνική Λαλιά ως μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς.

με πολυσύνδετο σχήμα (για έμφαση) παρουσιάζονται οι αποικίες των Ελλήνων στην Ανατολή

οι Έλληνες επεκτάθηκαν σχεδόν στον όλο γνωστό τότε κόσμο - διαδόθηκε η επιστημονική σκέψη και ο πολιτισμός τους

Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα!

γλώσσα: στοιχείο πολιτισμού (η ελληνική ήταν η επίσημη γλώσσα που χρησιμοποιούνταν εκείνη την εποχή)

Μέσα σε όλο αυτό το μεγαλείο που δημιουργήθηκε, ο ποιητής δεν θεωρεί καν άξιους αναφοράς τους Λακεδαιμονίους.

Ας δούμε το ποίημα αναλυτικά...

Ένας ανώνυμος αφηγητής, που ζει το 200 π.Χ. (μία περίοδο όπου η Ελλάδα παρακμάζει και 10 χρόνια μετά θα ανήκει στην επικράτεια της Ρώμης) αφηγείται τα εντοπωσιακά επιτεύγματα του ελληνισμού και του Μ. Αλεξάνδρου και, ταυτόχρονα, κατηγορεί τους Σπαρτιάτες, οι οποίοι στο Πανελλήνιο Συνέδριο της Κορίνθου (337 π.Χ.) αποφάσισαν να μη συμμετάσχουν στις εκστρατείες αυτές.

Ο πρώτος στίχος του ποιήματος είναι τα λόγια του ίδιου του Μ. Αλεξάνδρου, καθώς, μετά τη μάχη στο Γρανικό, όπου νίκησε τους Πέρσες, έστειλε ως αφιέρωμα στους Αθηναίους 300 ασπίδες που συνοδεύονταν με την επιγραφή «πλην Λακεδαιμονίων».

«Μπορούμε κάλλιστα να φαντασθούμε...»: Σε α΄ πληθυντικό πρόσωπο, ώστε οι αναγνώστες να γίνουν συμμετοχοί στον προβληματισμό του ποιητή, γίνεται προσπάθεια να δοθεί ερμηνεία στη στάση των Λακεδαιμονίων. Οι Λακεδαιμόνιοι δεν θέλησαν να συμμετάσχουν σε αυτές τις εκστρατείες, καθώς δε θα ήταν αυτοί που θα ηγούνταν. Θεωρώντας τους εαυτούς τους καλύτερους πολεμιστές, δε θα μπορούσαν σε καμία περίπτωση να ακολουθήσουν διαταγές άλλων σε μία εκστρατεία. Η αλαζονεία τους ήταν η αιτία της αποχής τους. Πράγματι, πρέπει να αδιαφόρησαν για αυτή την αναφορά του Αλέξανδρου, αφού δε θεωρούσαν σημαντικές τις εκστρατείες στις οποίες δε λάμβαναν μέρος. Προτιμούσαν να γραφεί στην ιστορία «πλην Λακεδαιμονίων», παρά να λειτουργούν υπό τις εντολές άλλων.

«Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται»: Η στάση των Λακεδαιμονίων γίνεται κατανοητή και αποδεκτή, αν ληφθεί υπόψη ο χαρακτήρας της σπαρτιατικής κοινωνίας. Μία κοινωνία με αυστηρά ήθη και αρχές που δεν τολμούσε να τις παραβεί κανείς. Ωστόσο, η εμμονή σε ένα ένδοξο παρελθόν και η έλλειψη κατανόησης των σύγχρονων συνθηκών, οδήγησε τους Σπαρτιάτες στην απομόνωση και την παρακμή.

«Έτσι, πλην Λακεδαιμονίων στον Γρανικό...» : Απαρίθμηση των κατορθωμάτων του ελληνισμού, τα οποία όσο περισσότερα και μεγαλύτερα είναι, καταδεικνύουν ακόμα πιο έντονα την λανθασμένη στάση των Λακεδαιμονίων.

Επιμέλεια: Νατάσα Αγγελίδου

«Κι απ' την θαυμάσια πανελλήνιαν εκστρατεία...»: η εκστρατεία περιγράφεται με πληθώρα επιθέτων που παρουσιάζονται με ασύνδετο σχήμα για έμφαση. Αυτό το στοιχείο είναι σπάνιο στην ποίηση του Καβάφη, αφού έχει λιτό και απλό ύφος, ωστόσο γίνεται για να εξυμνηθεί η εκστρατεία και να τονιστεί η σημασία που αυτή είχε για την εξάπλωση του ελληνικού πολιτισμού.

«Εμείς · οι Αλεξανδρείς [...] κι όσοι άλλοι»: χρήση α' πληθυντικού γιατί και ο ίδιος νιώθει ως απόγονος του ελληνιστικού κόσμου (ο Καβάφης ήταν Έλληνας της Αλεξάνδρειας). Σε όλο σχεδόν τον γνωστό τότε κόσμο, στην Αίγυπτο και την Ασία, δημιουργήθηκαν ελληνικές πόλεις.

«Με τες εκτεταμένες επικράτειες...»: Δημιουργήθηκαν ελληνικές επικράτειες μέχρι την Ινδία. Η σημαντική τακτική του Αλέξανδρου ήταν ότι, όταν κατακτούσε τις περιοχές αυτές, δεν επέβαλλε τον ελληνικό τρόπο ζωής με τη βία, αλλά σεβόταν τα πολιτιστικά τους στοιχεία. Αφού υιοθετούσε και ο ίδιος στοιχεία των κοινωνιών της Ασίας ή της Αιγύπτου (στην Αίγυπτο οι ιερείς του έδωσαν τον τίτλο του γιου του Άμμωνα, του θεού τους), ανακάτεψε αυτά τα στοιχεία με στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής παιδείας.

«Κοινήν Ελληνική Λαλιά»: Η ελληνική γλώσσα, που εξαπλώθηκε και αυτή μαζί με την κυριαρχία του Αλέξανδρου σε Ασία και Αίγυπτο, κρίνεται τόσο σημαντική από τον ποιητή που παρουσιάζεται με κεφαλαία γράμματα. Η ελληνική γλώσσα ήταν η επίσημη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν όλες οι αποικίες των Ελλήνων εκείνη την εποχή. Μέσω της γλώσσας μεταδίδονται σημαντικές έννοιες και αξίες ενός λαμπρού πολιτισμού, γι' αυτό ο ποιητής αναφέρεται με τέτοιο θαυμασμό και συγκίνηση για αυτήν.

«Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα!»: σχήμα κύκλου (το ποίημα τελειώνει όπως ξεκίνησε) για να επανέλθει στο αρχικό ζήτημα: την αποχή των Σπαρτιατών, η οποία τώρα, μετά την απαρίθμηση όλων των επιτευγμάτων του ελληνιστικού πολιτισμού, κάνει πιο έντονη την απομόνωση και τον εξευτελισμό των Σπαρτιατών, οι οποίοι πλέον δεν είναι καν άξιοι αναφοράς.

Ποιες έννοιες θίγονται στο ποίημα

- Η αλαζονεία και ο απομονωτισμός ως συνέπειά της
- Η προσαρμογή στις νέες συνθήκες και όχι ο εγκλωβισμός σε ένα παρελθόν που δεν υπάρχει πλέον
- Η πολιτισμική κληρονομιά του Μ. Αλεξάνδρου. Ο ποιητής, αξιοποιώντας ως αφορμή την απουσία των Σπαρτιατών, πλέκει ένα εγκώμιο, έναν έπαινο, για τα κατορθώματα του Αλέξανδρου.

Τα τρία χρονικά επίπεδα της αφήγησης

- **Ιστορικό επίπεδο:** 334 π.Χ. γίνεται η μάχη στο Γρανικό. Οι Έλληνες συντρίβουν τους Πέρσες και ο Αλέξανδρος στέλνει ως δώρο 300 ασπίδες ως αφιέρωμα στον Παρθενώνα. Η επιγραφή που τις συνοδεύει είναι ο πρώτος στίχος του ποιήματος. Οι Λακεδαιμόνιοι αποφάσισαν να απέχουν, όταν το ζήτημα συζητήθηκε στο Πανελλήνιο Συνέδριο της Κορίνθου (337 π.Χ.).
- **Δραματικό επίπεδο:** 200 π.Χ. (ο χρόνος που υποτίθεται ότι γίνεται η αφήγηση του ποιήματος). Το 200 π.Χ. δε συνέβη τίποτα σημαντικό, είναι μία χρονολογία που την επινόησε ο Καβάφης, γιατί τότε άρχισε να σημειώνεται η παρακμή του ελληνιστικού πολιτισμού, αφού 10 χρόνια μετά, η Ελλάδα κατακτιέται από τους Ρωμαίους. Έτσι, στα 200 π.Χ. ο αφηγητής του ποιήματος, παρατηρώντας την παρακμή του πολιτισμού του και διαισθανόμενος τη ρωμαϊκή επικυριαρχία, αναπολεί με νοσταλγία τη λαμπρή εκστρατεία του Αλέξανδρου.
- **Το επίπεδο συγγραφής:** 1931 μ.Χ.: Η Ελλάδα βρίσκεται και πάλι σε περίοδο παρακμής, αφού πριν λίγα χρόνια συντελέστηκε η Μικρασιατική καταστροφή.

Η ειρωνεία του ποιητή

Η αρνητική κριτική του ποιητή προς της στάση των Λακεδαιμονίων δεν αποτυπώνεται μόνο από την απαξιωτική φράση του στο τέλος

Επιμέλεια: Νατάσα Αγγελίδου

του ποιήματος, αλλά και από την αναλυτική απαρίθμηση των επιτευγμάτων του Μ. Αλεξάνδρου και από το μεγαλείο που κατέκτησε ο ελληνιστικός κόσμος, με τα οποία έρχεται σε αντίθεση η παρηκμασμένη, πλέον, Σπάρτη.

Η ειρωνεία προς τους Λακεδαιμόνιους παρουσιάζεται κλιμακωτά μέσα στο ποίημα: ξεκινάει από μία λεπτή ειρωνεία, η οποία είναι αναμεμειγμένη με κατανόηση, αφού ο ποιητής λαμβάνει υπόψη του και την ερμηνεία των Σπαρτιατών (στ. 2-7) σχετικά με την επιγραφή του Αλέξανδρου, αλλά και τα ήθη και τον τρόπο ζωής τους (στ. 12: «Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται).

Όσο, όμως, ο ποιητής αναλογίζεται τα κατορθώματα του Μ. Αλεξάνδρου και του ελληνιστικού κόσμου (κατακτήσεις, επικράτειες, η μεταλαμπάδευση του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής γλώσσας στον όλο γνωστό τότε κόσμο), τόσο πιο σαρκαστικός και απαξιωτικός γίνεται απέναντι στους Σπαρτιάτες («Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα»)

Τα χαρακτηριστικά της καβαφικής ποίησης που εντοπίζουμε στο ποίημα

- Ειρωνεία
- Πεζολογικό ύφος (δεν υπάρχει ομοιοκαταληξία και μέτρο)
- Δημοτική γλώσσα με στοιχεία καθαρεύουσα και ιδιωματισμούς των Ελλήνων της Αλεξάνδρειας
- Διδακτικός τόνος (μέσα από την απαξίωση του ποιητή προς τους Λακεδαιμονίους κατανοούμε ποια στάση ζωής προτείνει ο ποιητής να υιοθετήσουμε)
- Νοσταλγία για το ένδοξο παρελθόν